

Strategi för Västerbottens regionala skogsprogram

Remissversion december 2019

Länsstyrelsen
Västerbotten

SKOGSSTYRELSEN

region
västerbotten

Länsstyrelsen i Västerbottens län, Skogsstyrelsen och Region Västerbotten är huvudmän för det regionala skogsprogrammet i Västerbottens län.

Förord

Västerbotten är ett av Sveriges främsta skogslän. I vårt stora län har skogen i alla tider varit en källa till levebröd och överlevnad – så också idag. Här finns en lång tradition, stor kunskap och en stark känsla för skogen.

I skogslänet Västerbotten bidrar skogen med många arbetstillfällen på landsbygden såväl som i städerna. Skogsbruket är en viktig inkomstkälla för både privatpersoner, företag och kommuner. Vedråvaran, som skogsbruket levererar, är i sin tur basen för en förädlingsindustri som producerar bräddor, möbler och hus, papper, papp och sanitetsprodukter, samt kemikalier och bränsle – för såväl den svenska som för den internationella marknaden. Dessutom har en framgångsrik teknisk industri, kopplad till skogsbruket, utvecklats i länet.

Skogen är också en plats som ger oss unika möjligheter till avkoppling och upplevelser. Turist- och upplevelseindustrin har stor utvecklingspotential och betydelse för ekonomi, export och sysselsättning, och förmågan att skapa arbetstillfällen åt unga. Dessa arbetstillfällen är dessutom extra viktiga för landsbygden. Skogen är även viktig för renskötseln, annat samiskt näringsliv och den samiska kulturen.

Dagens skogspolitik har två övergripande och jämställda mål; ett produktionsmål och ett miljömål. Det innebär att vi ska producera och använda skogsråvaran effektivt, samtidigt som vi värnar skogens biologiska mångfald, vattnets kvalitet, kulturmiljö, samt estetiska och sociala värden. På så sätt har skogen en viktig roll i omställningen till en biobaserad ekonomi, det vill säga en ekonomi som syftar till att minska klimatpåverkan och användningen av fossila råvaror och att optimera ekosystemtjänsternas värde och bidrag till ekonomin.

I de workshopar som genomförts hittills inom Skogsprogram Västerbotten har många möjligheter för att öka skogens olika värden lyfts fram. Samtidigt har åtskilliga hinder identifierats. Syftet med den regionala skogsstrategin är att peka på möjliga vägar framåt, det vill säga hur vi tillsammans kan jobba för att realisera de möjligheter som finns och bättre hantera de utmaningar och konflikter som hindrar oss från att öka skogens olika värden och därmed bidra i omställningen till en biobaserad ekonomi.

I det här dokumentet finns fem strategier med vägar framåt som bedöms viktiga för att i ännu större utsträckning kunna ta tillvara och stärka de olika värden som de västerbottniska skogarna erbjuder. Till den regionala skogsstrategin finns en handlingsplan med ett antal prioriterade åtgärder som ska genomföras för att bidra till att målen med den regionala skogsstrategin nås. Här finns också beskrivningar av skogen i Västerbotten och skogsprogrammet.

Underlaget till strategin har tagits fram i bred samverkan och dialog med myndigheter, näringsliv, intresseorganisationer och akademi.

Magdalena Andersson, landshövding Västerbottens län
Staffan Norin, regionchef Skogsstyrelsen
Anna Pettersson, regional utvecklingsdirektör Region Västerbotten

Innehållsförteckning

Förord	2
Ett regionalt skogsprogram för Västerbottens län.....	4
<i>Vad är ett skogsprogram?</i>	<i>4</i>
<i>Vad har gjorts hittills i Västerbotten?.....</i>	<i>4</i>
Strategins fem fokusområden – vägar framåt	7
<i>Vision och mål.....</i>	<i>7</i>
<i>Fokusområde 1: Ett hållbart skogsbruk med ökad klimatnytta.....</i>	<i>8</i>
<i>Fokusområde 2: Mångbruk av skog för fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet</i>	<i>9</i>
<i>Fokusområde 3: Innovationer och förädlad skogsråvara i världsklass</i>	<i>10</i>
<i>Fokusområde 4: Hållbart brukande och bevarande av skogen som en profilfråga i svenskt internationellt samarbete.....</i>	<i>11</i>
<i>Fokusområde 5: Ett kunskapsliv för ett hållbart brukande och bevarande av skogen</i>	<i>12</i>
Bilaga 1: Handlingsplan 2020–2021	13
<i>Fokusområde 1: Ett hållbart skogsbruk med ökad klimatnytta.....</i>	<i>13</i>
<i>Fokusområde 2: Mångbruk av skog för fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet</i>	<i>14</i>
<i>Fokusområde 3: Innovationer och förädlad skogsråvara i världsklass</i>	<i>16</i>
<i>Fokusområde 4: Hållbart brukande och bevarande av skogen som en profilfråga i svenskt internationellt samarbete.....</i>	<i>17</i>
<i>Fokusområde 5: Ett kunskapsliv för ett hållbart brukande och bevarande av skogen</i>	<i>17</i>
<i>Ytterligare insatser för att skapa förutsättningar för en utveckling av bioekonomin</i>	<i>19</i>
Bilaga 2: Ett län med många värdefulla skogar.....	20
<i>Skogens historia.....</i>	<i>20</i>
<i>Skogens nutid</i>	<i>20</i>
<i>Skogens framtid.....</i>	<i>23</i>

Ett regionalt skogsprogram för Västerbottens län

Strategin för Västerbottens regionala skogsprogram pekar ut en färdplan mot en framtid där den biobaserade ekonomin i länet är stark, spännande och innovativ. Skogsprogram Västerbotten är processen och det långsiktiga arbetet för att förverkliga de ambitioner som beskrivs i strategin.

Vad är ett skogsprogram?

Begreppet nationellt skogsprogram är etablerat internationellt. Idag har över ett hundratal länder nationella skogsprogram. Enligt Forest Europe (europeiska "skogsministerrådet") är ett nationellt skogsprogram en deltagande, holistisk, tvärsektoriell och iterativ process för policyplanering, implementering, övervakning och utvärdering på den nationella och/eller regionala nivån. Syftet med ett nationellt skogsprogram är att hantera målkonflikter och bidra till en fortsatt utvecklingen av ett hållbart skogsbruk och en hållbar samhällsutveckling.

I strategin för Sveriges nationella skogsprogram (2018) föreslogs att den regionala dimensionen bör användas till att skapa regionalt engagemang och kraftsamla för att uppnå skogsprogrammets vision och mål. Samma år tillsköt regeringen medel till Skogsstyrelsen att fördela till de län som ville utveckla regionala skogsprogram. Västerbotten var ett av de län som ansökte om och fick medel, vilket innebar att det regionala skogsprogrammet för Västerbottens län startade hösten 2018.

Vad har gjorts hittills i Västerbotten?

Skogsriket och skogslänet

Sedan 2012 har länsstyrelsen i Västerbotten, i samarbete med Skogsstyrelsen, Region Västerbotten och företrädare för skogsföretag, branschorganisationer och forskningen, bedrivit en process med namnet Skogsriket. Syftet med Skogsriket har varit att arbeta aktivt med att vidareutveckla länets näringsliv med skogen som bas och samtidigt ge fler kunskap om vilken resurs våra skogar är. 2017 bytte Skogsriket namn till Skogslänet. Under åren har de ingående parterna var för sig, men även tillsammans, drivit frågor som jämställdhet, integration, besöksnäring, samt träbyggande. Fokus har framförallt varit utveckling och innovation, samt kommunikationsinsatser. Skogslänet har till exempel arrangerat sektorsövergripande workshops och seminarier, sammanfört olika branscher och kompetenser, skrivit debattartiklar och pressmeddelanden, deltagit på mässor och konferenser och arrangerat träffar med politiker.

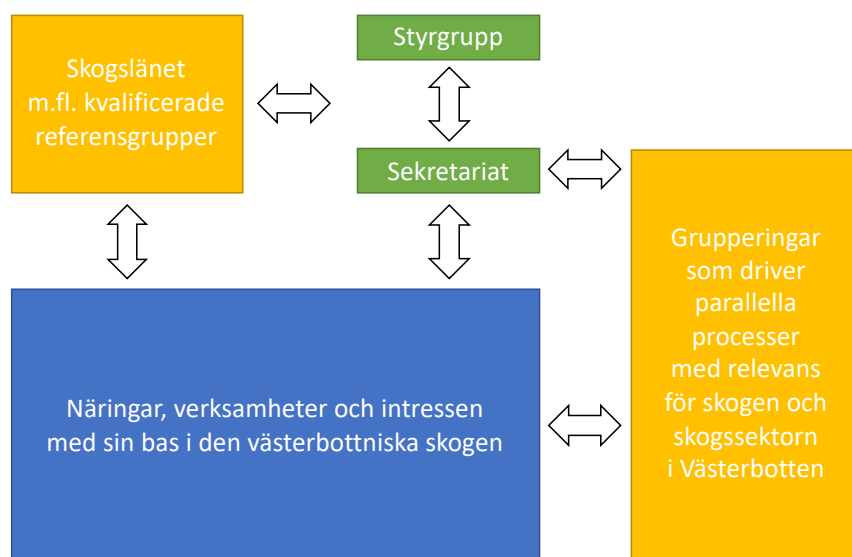
De senaste åren har Skogslänet Västerbotten lyft fram en rad åtgärder för ökad jämställdhet, vilket är en väsentlig insats eftersom Västerbotten är ett viktigt skogslän och kan tjäna som förebild för Sverige i stort men även internationellt. Här har skogssektorn möjlighet att tänka nytt och utveckla arbetsmiljö och värdegrundsfrågor. Det handlar om att motivera tjejer och killar, kvinnor och män att intressera sig för de utbildnings-, arbets- och karriärmöjligheter som skogssektorn erbjuder. Sektorn behöver kunna spegla mångfalden av kunder och leverantörer, kommunicera med alla skogsägare och användare av skogen. Målet är en jämställd skogssektor som innebär att kvinnor och män ska se potentialen och vilja vistas, bruka, äga och arbeta i skogen.

Skogsprogram Västerbotten

Sedan hösten 2018 driver Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen och Region Västerbotten tillsammans processen med ett regionalt skogsprogram för Västerbottens län.

Styrgruppen är ytterst ansvarig för skogsprogrammet och består av en representant för respektive huvudman. *Sekretariatet* består av en processledare, en representant för varje huvudman, samt en kommunikatör. Sekretariatet samordnar insatser och kommunicerar arbetet. Skogslänetgruppen, det

skogliga sektorsrådet för Norr- och Västerbotten, samt andra grupperingar fungerar som *kvalificerade referensgrupper*, det vill säga forum för konsultation och diskussion. Skogsprogrammet genomförs i nära samverkan med, och mellan, de *näringar, verksamheter och intressen som har sin bas i den västerbottniska skogen*. Drygt 200 personer (varav ca 40 procent kvinnor) från skogliga näringar, verksamheter och intressen har hittills blivit intervjuade, deltagit i workshops och grundläggande beskrivningar av nio temaområden. Dessutom finns ett strategiskt partnerskap och en samverkan på olika nivåer med de regionala skogsprogrammen i Norrbottens, Jämtlands och Västernorrlands län. Anledningen till detta partnerskap är att skogen och förutsättningarna för skogliga näringar, verksamheter och intressen i stor utsträckning är desamma i de fyra nordligaste länen. Partnerskapet innebär bland annat möjligheter att kraftsamla kring frågor som är gemensamma.

Syftet med Skogsprogram Västerbotten är

- Att befästa och utveckla Västerbottens ställning som ett av Sveriges mest spännande och innovativa skogslän.
- Att skapa förutsättningar för alla skogliga aktörer att bidra med hela sitt kunnande och hela sin kapacitet.
- Att kraftsamla för att realisera möjligheter och hantera utmaningar och konflikter i den västerbottniska skogen och skogssektorn.
- Att stödja och komplettera pågående processer och verksamheter.
- Att utgöra ett stöd i prioriteringen vid offentliga satsningar av regionala utvecklingsmedel, landsbygdsprogram, EU-fonder m.m.

De vägval som huvudmännen har gjort är:

- Vi väljer att betrakta alla verksamheter, intressen och värden med sin bas i den västerbottniska skogen som delar av länets skogssektor.
- Vi söker konsensus i den meningen att komma överens om vad vi är överens om och vad vi inte är överens om.
- Vi arbetar aktivt för att "görandet" inte ska skjutas upp utan ske parallellt med framtagandet av den regionala skogsstrategin.

Skogsprogram Västerbotten är en process med fyra faser:

1. Inledning (hösten 2018 – våren 2019): Organisation, verksamhetsplanering, första workshop med representanter från skogliga näringar och verksamheter, etablering av webbplats, beställning av grundläggande statistik med mera.
2. Kartläggning (våren 2019 – hösten 2019): Beskrivning av nio temaområden, det vill säga näringar och verksamheter med sin bas i den västerbottniska skogen, genom skrivarverkstäder, intervjuer och genomgång av artiklar, rapporter och statistik.
3. Regional skogsstrategi (hösten 2019 – våren 2020): Skrivande och remissande av skogsstrategi, med handlingsplan, för Västerbottens län.
4. Utvecklingsarbete enligt strategi och handlingsplan (våren 2020 – och framåt): Långsiktigt och tålmodigt arbete för att förverkliga identifierade möjligheter och bättre hantera identifierade hinder och utmaningar.

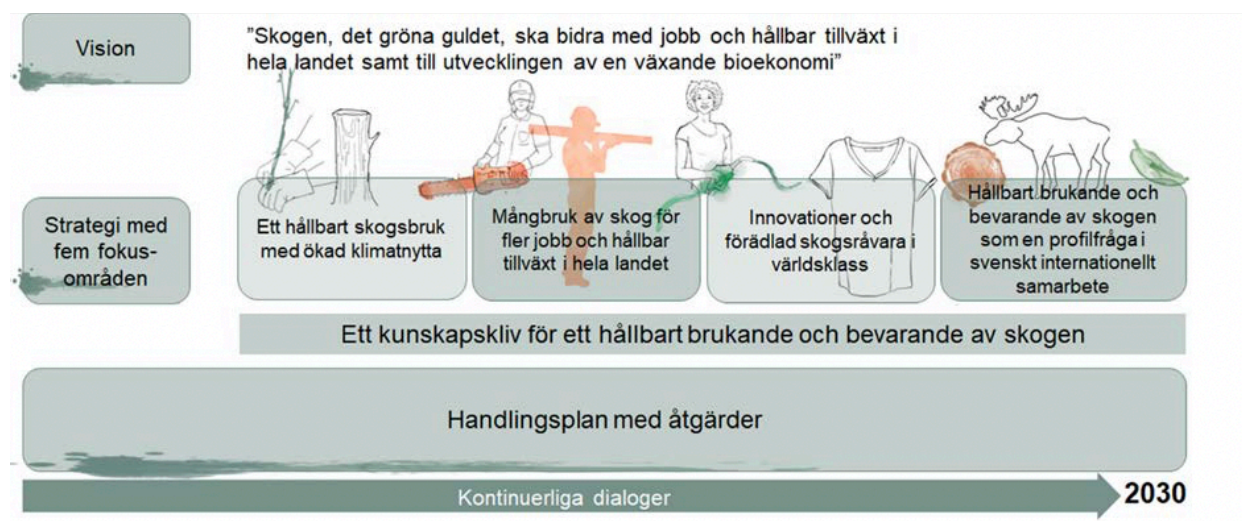
Under 2019 har Skogsprogram Västerbottens två första faser genomförts och den tredje fasen är på gång i och med denna strategi. Beskrivningarna av de nio temaområdena tillgängliggörs på skogsprogrammets webbplats (www.skogsprogramvasterbotten.se) allt eftersom blir klara. På webbplatsen finns bland annat också underlagsrapporter, inspirationsmaterial och nyheter. En konferens med temat "Vad vet vi *egentligen* om älgar, skog och betesskador i norra Sverige" har också genomförts i december 2019. Material från denna konferens finns också på webbplatsen.

Den dialogprocess med skogliga aktörer som har påbörjats under 2018 och 2019 i Skogsprogram Västerbottens temaområden kommer att fortsätta och utvecklas med vägledning av denna strategi och handlingsplanen i bilaga 1. Skogsprogrammets sekretariat kommer att genomföra vissa delar av den regionala skogsstrategins handlingsplan och fånga upp ytterligare behov och förslag till insatser och åtgärder.

Strategins fem fokusområden – vägar framåt

Vision och mål

Arbetet inom det nationella skogsprogrammet vägleds av regeringens vision: *Skogen, det gröna guldets, ska bidra med jobb och hållbar tillväxt i hela landet samt till utvecklingen av en växande bioekonomi.* Den nationella visionen och den nationella strategins mål för fem fokusområden gäller även för Skogsprogram Västerbotten. Det innebär att strategin för Västerbottens regionala skogsprogram använder samma struktur som den nationella skogsstrategin.

Skogsstrategin för Västerbottens län pekar ut en färdplan mot en framtid där den biobaserade ekonomin i länet är stark, spännande och innovativ. Den tydliggör skogens roll för Västerbottens utveckling och skogens potential för ökad sysselsättning i hela länet. Strategin synliggör också skogens alla värden och klimatnytta, söker synergier mellan olika skogliga aktörer, samt understryker vikten av jämställdhet och jämlikhet för att nå målen.

Skogsprogrammets ambition är att stödja och komplettera pågående processer och verksamheter. De insatser och åtgärder som föreslås i handlingsplanen behandlar därför inte i första hand sådant som redan görs av andra och fungerar bra. Det ska dock inte tolkas som om dessa verksamheter och processer är mindre viktiga. Om behov uppstår kan insatser inom ramen för skogsprogrammet bli aktuella.

Det finns också ett antal grundläggande förutsättningar för att den västerbottniska skogen med sina skogliga näringar och verksamheter ska kunna bidra till skogsprogrammets vision och mål. Flera av dem bedöms som svåra att påverka inom ramen för Skogsprogram Västerbotten, men i de tematiska workshoppar som har genomförts i kartläggningsfasen av det regionala skogsprogrammet har de förts fram som helt avgörande. Dessa grundläggande förutsättningar har också redan lyfts av den parlamentariska landsbygdskommitténs som gav 75 förslag på insatser och åtgärder i sitt slutbetänkande *För Sveriges landsbygder – en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd (SOU 2017:1)*. I utredningen står det att syftet med många av förslagen just är att främja en snabbare omställning till en fossilfri och biobaserad samhällsekonomi. Förslagen handlar om näringsliv och företagande, digital kommunikation och transportinfrastruktur, kompetensförsörjning, samhällsplanering och bostadsbyggande, kommersiell service, välfärdstjänster och kultur, statens närvaro, styrning och organisering av landsbygdspolitiken, samt civilsamhället.

Fokusområde 1: Ett hållbart skogsbruk med ökad klimatnytta

Nationellt mål:

Målet ska vara en hållbar skoglig tillväxt med god och säkerställd tillgång till nationell biomassa från den svenska skogen, inom ramen för att de nationella miljömålen nås.

Genom ökad virkestillväxt i Västerbotten ökar på sikt såväl handlingsfrihet som avverkningspotential, vilket kan leda till ökad lönsamhet för länets skogsägare och andra aktörer i skogsnäringens värdekedja. Röjning vid rätt tidpunkt och på rätt sätt är ett effektivt sätt att gynna både värdetillväxt (på färre träd) och virkeskvalité. Röjning är också bra för marklavar, vilket gynnar rennäringen. Markberedning och plantering utförs med allt bättre kvalitet, men föryngringar och ungskogar visar trots det en svag utveckling i många områden, inte minst i Västerbottens inland. Anledningen är främst skador orsakade av älg, svamp och insekter. Det är också önskvärt med en högre ambition gällande föryngringars kvalitet samt användning av förädlat material.

Den pågående klimatförändringen är en realitet som på flera sätt påverkar den västerbottniska skogen och skogssektorn. Skogen har en viktig roll att spela i klimatarbetet, både när det gäller att binda mer kol och som förnybar råvara. Ett mer variationsrikt skogslandskap, med bättre ståndortsanpassning av olika trädslag och aktiv skötsel kan öka skogens motståndskraft och vitalitet i ett förändrat klimat. Det kan också gynna funktionella ekosystem på land och i vatten, bevarande av den biologiska mångfalden, skogens ekosystemtjänster, skogsmarkens vattenhållande förmåga, sociala värden, samt andra näringar och verksamheter i den västerbottniska skogen. Att använda ett landskapsperspektiv kan synliggöra synergier och möjliggöra kloka avvägningar och en optimering av olika nyttor. En innovativ naturvårdande skötsel, inklusive restaurering, i formellt skyddade områden och i frivilliga avsättningarna kan potentiellt också minska behovet av formellt skyddad areal.

I en framväxande bioekonomi med ökande behov av förnybar skoglig råvara ökar konkurrensen. Den västerbottniska skogen ska räcka till mycket, bland annat timmer, massa, papper, biobränslen och biodrivmedel. Skogen ska också vara en källa till rekreation, hälsa och turism. Den är avgörande för rennäringen och för produktion av livsmedel från skogen. Samtidigt ska den biologiska mångfalden bevaras, ekosystemtjänster bibehållas, miljömålen nås och kulturmiljöer värnas. Det här har lett till att konflikterna i skogen är många och skarpa idag. Skogsbruket upplever t.ex. att arealen för virkesproduktion minskar och att ägande- och brukanderätten ifrågasätts. Flera av de andra skogliga näringarna, verksamheterna och intressena upplever å sin sida att omfattningen och utformningen av dagens skogsbruk har en negativ inverkan på de värden och verksamheter som de värnar.

Vägen framåt i Västerbottens län handlar om

- Att kraftsamla för **ökad tillväxt** och nyttjande av skogen för virkesproduktion, bland annat genom åtgärder för bättre föryngringar samt ökad röjning.
- Att **säkra skogens vitalitet** och en långsiktigt hög produktionsförmåga, bland annat genom att förebygga skador på mark och träd till följd av skogsbruksåtgärder, vilt, klimat- och väderrelaterad påverkan och stimulera till skötselåtgärder som bidrar till ökad vitalitet hos skogsbestånd.
- Att verka för ett **mer variationsrikt skogslandskap** med funktionella ekosystem, bland annat genom att anpassa val av trädslag och skötsel till växtplats, öka värdet av frivilliga avsättningar samt mer varierande skötselmodeller.
- Att bidra till en **minskad konfliktnivå** mellan skogsbruk och naturvård, bland annat genom att söka synergier och samarbeten, samt arrangera möten för ökad kunskap och tillit.

Fokusområde 2: Mångbruk av skog för fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet

Nationellt mål:

Målet ska vara ökad sysselsättning, stärkt hållbar tillväxt och landsbygdsutveckling med beaktande av skogens sociala värden. Kompetensen hos såväl kvinnor som män ska tillvaratas i arbetet, inklusive kompetensen hos nyanlända.

En mångfald av skogliga näringar och verksamheter har i alla tider bidragit till sysselsättning och attraktiva och goda livsmiljöer i hela Västerbotten, och gör så också idag. I många av länets landsbygder finns dessutom en gemensam och väl utvecklad insikt om att alla näringar och verksamheter, och de monetära och icke-monetära värden de skapar, behövs. Men idag är merparten av firmorna och företagen inom besöksnäringen, rennäringen och livsmedelsnäringen med sin bas i skogen småskaliga, med få anställda och liten omsättning. Det finns också en hel del konflikter mellan olika näringar i det västerbottniska skogslandskapet. En förutsättning för att hantera dessa konflikter är att markägare och andra markanvändare arbetar i samråd.

En ökad lokal och regional förädling av skogliga produkter och tjänster är en förutsättning för ett ökat värdeskapande, ökat företagande och en ökad sysselsättning i små och medelstora företag på landsbygden. Det här gäller såväl träindustrin, besöksnäringen och näringar som baserar sig på livsmedel från de västerbottniska skogarna. Möjligheterna att utveckla förädlingsgraden av bär från Västerbottens skogar bedöms till exempel som mycket stor, och samma sak gäller för besöksnäringen. För att lyckas krävs en ökad samverkan och erfarenhetsutbyte mellan företag inom samma bransch, men också mellan företag från olika branscher, myndigheter och andra aktörer som till exempel Skogsmuseet i Lycksele.

För att företag med sin bas i den västerbottniska skogen ska kunna utvecklas och skapa högre värden måste det finnas tillgång till kompetenta och engagerade människor som vill jobba i skogen och i företag i de skogliga värdekedjorna. En ökad jämställdhet inom framför allt skogsbruket, träindustrin och rennäringen, samt en ökad integration av utrikes födda, har potential att göra skogliga näringar mer attraktiva för både kvinnor och män. Projektet "Skogskollo för tjejer" är ett bra exempel där Skogstekniska klustret i bred samverkan med en rad olika aktörer kopplade till Skogen i skolan, försöker förändra bilden av skogssektorn hos unga tjejer och det omgivande samhället.

Vägen framåt i Västerbottens län handlar om

- Att stimulera **ökat företagande** genom mångbruk med skogen som bas, bland annat genom att synliggöra goda exempel, stimulera nätverkande och innovation.
- Att bidra till en **minskad konfliktnivå** mellan olika näringar, bland annat genom att söka synergier och samarbeten, samt arrangera möten för ökad kunskap och tillit.
- Att verka för en **ökad förädlingsgrad** i länet av skogliga produkter och tjänster, bland annat genom att stimulera kluster och centrubildningar, söka synergier och samarbeten, samt öka möjligheten för finansiering och tillgång till riskkapital.
- Att främja **jämställdhet och integration** (utrikes födda) i skogliga näringar och verksamheter, bland annat genom att stödja och synliggöra satsningar inom näringen och Skogslänet Västerbotten

Fokusområde 3: Innovationer och förädlad skogsråvara i världsklass

Nationellt mål:

Målet ska vara att svensk skogsnäring är världsledande när det gäller att skapa och tillvarata innovationer och att hållbart producera förädlad skogsråvara för en växande bioekonomi samt tillgodose efterfrågan på hållbara, fossilfria varor och tjänster på globala marknader.

Världens hållbarhetsutmaningar förutsätter en kraftfull global samhällsomställning mot förnybara råvaror. Detta, jämte bostadsbrist och ökat bostadsbyggande, talar för att det finns stora möjligheter för länets träindustri att utvecklas. Kommuner, allmännyttan och offentliga beställare är nyckelaktörer för ett ökat bostadsbyggande i trä. De kan påverka byggsystem, materialval och genomförande genom att ställa krav i samband med upphandling. En mer diversifierad sågverksproduktion, med nya entreprenörer som är verksamma mellan stora sågverk och finsnickerier, behövs för att kunna leverera kvalitativ råvara. Potentialen av lövsågverk behöver utredas och utvecklas med syfte att få utveckling inom branschen och höja värdet av förädlade produkter. Kunskapsöverföringen mellan forskning och företag är mycket viktigt för att möjliggöra en utveckling av länets träindustri.

I Västerbotten finns starka företag och stort kunnande inom skogsbruksteknologi. Här finns företag som tillverkar skogsmaskiner för avverkning, gallring och skogsvård och flera världsledande industriföretag som tillverkar högteknologiska komponenter till skogsbrukets maskiner. Företagen i regionen som tillverkar teknik till skogsnäringen samarbetar idag i klusterform. Även fortsättningsvis behövs insatser för att utveckla en innovationsmiljö som möjliggör tillväxt och kommersialisering mot ett antal exportmarknader där produkter och tjänster från innovationssystemets skogsbruksföretag möter marknadens krav avseende kostnadsnivå, kvalitet, arbetsmiljö och klimatpåverkan samt samhällets miljökrav. Att undvika markskador i skogsbruket är en särskild utmaning där industriföretagen inom skogstekniken i Västerbotten kan ta en ledande roll.

Västerbotten har, tillsammans med övriga län i norra Sverige, en utmärkt position för att utvecklas till ett globalt nav för bioekonomisk forskning, innovation och produktion av förädlad skogsråvara. Här finns god tillgång på skoglig råvara, flera stora universitet och forskningsinstitut, väl utvecklade nätverk och bra samarbeten mellan olika forsknings- och utvecklingsmiljöer, en mogen pappers- och massaindustri och en mångfald av små och medelstora företag inom skogsnäringen. För att få största möjliga effekt av forskningsresurser krävs ett nära samarbete mellan universitet, institut, näringsliv och myndigheter. En utmaning är att gå från forskning och pilotprojekt till investeringar i fullskalig industriproduktion. Samordnade insatser för att attrahera tillväxtkapital till regionen är nödvändigt.

Vägen framåt i Västerbottens län handlar om

- Att ta tillvara på länets **träbyggnadspotential**, bland annat genom att underlätta för kommuner att bli "kompetenta beställare" av bostäder och andra byggnader i trä, samt att göra insatser för en mer diversifierad förädling av sågade trävaror.
- Att stödja **skogsteknisk utveckling**, innovativa affärsidéer och affärsmodeller, klusterbildningar, och bland annat medverka till att utveckla systemlösningar mellan hållbart skogsbruk och digitala "ekosystem" för tjänstekedjor, kunskapsöverföring, geografiska data och automatisering.
- Att verka för ökade satsningar på **forsknings- och utvecklingsinsatser** inom bioekonomi, cirkulär ekonomi och genetik, bland annat genom att stärka kopplingen mellan forskning innovation, affärsutveckling och praktisk användning, samt samordnade insatser för att attrahera tillväxtkapital.

Fokusområde 4: Hållbart brukande och bevarande av skogen som en profilfråga i svenskt internationellt samarbete

Nationellt mål:

Målet ska vara att skogen och dess värdekedja ska bidra till en global hållbar utveckling och genomförandet av Agenda 2030. Skogen ska inkluderas som en profilfråga i svenskt internationellt samarbete. Export- och investeringsfrämjande ska stärkas och synergier ska tillvaratas med utvecklingsarbete där det är lämpligt inom det skogliga området. Det nationella självbestämmandet över skogsfrågor ska värnas inom EU-arbetet.

Västerbotten har mycket skog, en lång tradition av mångbruk, ett hållbart skogsbruk och ett näringsliv och en ekonomi som är beroende av att skogen brukas. Många andra europeiska länder har nästan ingen skog, och många europeiska politiker och EU-tjänstemän har en annan syn på skogen, skogens brukande och skydd av skog. Det svenska skogsägandet ser också annorlunda ut än på kontinenten. Här finns en lång tradition av kombinerat jord- och skogsbruk och ca 40 procent av skogen i Västerbotten ägs av privatpersoner eller småföretag. Det här innebär att ett aktivt norrländskt mångbruk och skogsbruk, inom ramen för att de nationella miljömålen nås, behöver värnas i ett europeiskt policysammanhang.

Tillsammans med de andra länen i norra Sverige är Västerbotten idag långt framme när det gäller forskning, innovation och produktion av högförädlade produkter och tjänster från skogen. Det gäller framför allt skogsnäringen, men även besöksnäringen och andra skogliga näringar. Detta kunskande och dessa produkter och tjänster behöver lyftas fram på en internationell marknad. Regionen har alla förutsättningar att positionera sig som ett globalt nav inom dessa områden, vilket med fördel kan göras i samverkan med övriga norrlandslän och Finland.

En del av de möjligheter och problem som finns i och kring skogen i norra Sverige är unika, men flera av utmaningarna är också generella och delas med andra områden i Sverige och världen. Det här innebär en möjlighet för Västerbotten att bli ett modellområde för en framväxande bioekonomi. Vi behöver också odla ett internationellt samarbete kring hållbart skogsbruk och utveckla kunskaper om mångbruk av skog med hjälp av Agenda 2030 och de globala målen. Västerbotten har redan idag en aktiv roll som kan stärkas genom utveckling av pågående samarbetet inom Barents och Arktis.

Vägen framåt i Västerbottens län handlar om

- Att värna **aktivt och hållbart norrländskt skogsbruk** i ett europeiskt policysammanhang, bland annat genom att sprida kunskap, föra dialog, samarbeta näringsliv och akademi och myndigheter, bevaka EU-policy och vara aktiva på den europeiska policyskapande arenan.
- Att lyfta fram **innovativa och högförädlade produkter och tjänster** från skogen på en internationell marknad, bland annat genom att tydliggöra bilden av norra Sverige som ett globalt nav för forskning, innovation och produktion av förädlad skogsråvara och genom att samarbeta med övriga norrlandslän och Finland.
- Att verka för **internationellt samarbete** kring hållbart skogsbruk och mångbruk i skogen, bland annat genom att Västerbotten tar en stark roll för samarbete inom Barents och Arktis, synliggöra innovativa projekt, insatser och åtgärder och göra genomlysningar av alla skogliga värdekedjor med Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling.

Fokusområde 5: Ett kunskapsliv för ett hållbart brukande och bevarande av skogen

Nationellt mål:

Målet ska vara ökad kunskap och innovation kring skogens alla värden och hela värdekedja för en hållbar och växande biobaserad ekonomi.

För att nå skogsprogrammets vision och mål behövs ett stort engagemang inom skogliga näringar och företag, hos myndigheter, forsknings- och utbildningsinstitutioner, intresseorganisationer, samt andra aktörer som till exempel Skogsmuseet i Lycksele. Men det räcker inte, utan det behövs också ett större intresse och engagemang hos en ny generation skogsägare, allmänheten och politikerna. En utmaning är att en allt större del av skogsägarna och människor i allmänhet har ett svagt intresse för, bristfällig kunskap om, liten erfarenhet av och egentligen ingen naturlig relation till landsbygden, naturen eller skogen.

Det finns också en uttalad oro – framför allt inom skogsnäringen, men även inom besöksnäringen och livsmedelsnäringen – för att det är svårt idag och kommer att bli allt svårare att rekrytera människor med kunskap och vilja att jobba inom skogliga näringar. Alla branscher inom skogsnäringen har idag svårt att attrahera arbetskraft, både vad gäller grundkompetens och specialistkompetens. Ansökningarna till utbildningar som kan leda till skogliga jobb har sjunkit dramatiskt de senaste åren. Det finns ett behov av att reformera utbildningssystemet för att tillgodose skogsnäringens behov av kvalificerad arbetskraft. Det finns också ett behov av turistutbildningar med inriktning på hållbar utveckling, kockutbildningar med inriktning mot utomhusmatlagning etc. En ökad jämställdhet, samt en ökad integration av utrikes födda, i utbildningar och på arbetsplatser är nödvändig för att skogliga näringar ska bli mer attraktiva för både kvinnor och män.

Utbildning och forskning är en avgörande faktor för att öka tillväxten i samhället. Länder och regioner med en välutbildad befolkning har högre tillväxt. Ny kunskap och forskning har avgörande betydelse för att skapa innovationer, nya jobb och företag. I norra Sverige finns stora universitet, flera forskningsinstitut och dessutom bedriver en del större företag inom framför allt skogsnäringen forsknings- och utvecklingsverksamhet.

Vägen framåt i Västerbottens län handlar om

- Att kraftsamla för att göra Västerbotten till ett skogsälskande län med invånare som har en **positiv relation till skogen**, kan skog och ser möjligheter i och med skogen, bland annat genom en kampanj med rubriken "Mer folk i skogen och mer skog i folket".
- Att utveckla **skogliga utbildningar** som är attraktiva för såväl skogsägare (både kvinnor och män), som för ungdomar, samt att tydliggöra attraktiva yrkes- och akademiska utbildningar samt matcha mot utbildningsbehov.
- Att främja ett **nära samarbete mellan universitet**, näringsliv, myndigheter och civilsamhälle, bland annat genom att tillgängliggöra kunskap, kartlägga, samla och kommunicera vad det finns för forsknings- och utvecklingsverksamhet i norra Sverige

Bilaga 1: Handlingsplan 2020–2021

Här följer de konkreta insatser och åtgärder som föreslås 2020–2021 (2 år) för att nå skogsprogrammets vision och mål. Åtgärderna genomförs och finansieras på olika sätt inom de skogliga aktörernas verksamheter – och med olika grad av samhandling. Skogsprogrammet har inget mandat att beställa eller kräva åtgärder av andra skogliga aktörer, utan har istället valt att rikta rekommendationer till företag, intresseorganisationer, myndigheter m.fl. För att Skogsprogram Västerbotten ska kunna bidra till skogsprogrammets vision och mål krävs en omfattande samverkan av många aktörer. Handlingsplanen är ett levande dokument.

Fokusområde 1: Ett hållbart skogsbruk med ökad klimatnytta

Att kraftsamla för ökad tillväxt och nyttjande av skogen för virkesproduktion

Ambition inom Skogsprogram Västerbotten är att samla skogsbrukets aktörer för en gemensam kraftsamling för ökad röjning i Västerbotten.

Rekommendation till skogsbrukets aktörer, samebyar och Skogsstyrelsen att delta i en gemensam kraftsamling för att aktivera länets alla skogsägare för ökad röjning. Samarbete kan med fördel utvecklas med Biosfärområde Vindelälven-Juhtatdahka och/eller Vilhelmina Model Forest.

Ambition inom skogsprogram Västerbotten är att samla skogsbrukets aktörer för en gemensam kraftsamling för bättre föryngringar i Västerbotten, bland annat genom att bygga vidare på konferensen ”Älgar, skog och betesskador i norra Sverige” som genomfördes inom ramen för Skogsprogram Västerbotten 17 december 2019.

Rekommendation till skogsbrukets aktörer och Skogsstyrelsen att delta i en gemensam kampanj för att aktivera länets skogsägare för bättre föryngringar. Samarbete kan med fördel utvecklas med Biosfärområde Vindelälven-Juhtatdahka och/eller Vilhelmina Model Forest.

Rekommendation till skogsbrukets aktörer, Skogsstyrelsen, länsstyrelsen, universiteten och jägarorganisationer att samarbeta för att utforska nya sätt att bättre hantera problematiken med älgbetesskador på tall i Västerbottens skogar. Samarbete kan med fördel utvecklas med Biosfärområde Vindelälven-Juhtatdahka och/eller Vilhelmina Model Forest.

Att säkra skogens vitalitet och verka för ett mer variationsrikt skogslandskap

Ambition inom skogsprogram Västerbotten är att samla skogsbrukets aktörer, forskare och representanter för länsstyrelsen och Skogsstyrelsen för diskussioner om hur man ska kunna tillse att skogen i Västerbotten genom sin sammansättning bättre kan motstå effekter av klimatförändringen. Dessa diskussioner bör behandla hur man kan göra rätt avvägningar mellan hög tillväxt och mer robust skog och hur denna successiva anpassning ska utföras konkret.

Rekommendation till Skogsstyrelsen och SLU att fortsätta uppmuntra skogsskötsel för ett mer variationsrikt skogslandskap samt alternativa brukningsmetoder (t.ex. kontinuitetsskogsbruk).

Rekommendation till Norra skogsägarna och Norrskog att starta ett projekt för att öka andelen lövträd i olika successionsstadier i landskapet genom att inspirera skogsföretagare att se affärsmöjligheter som bidrar till ökad hållbar tillväxt och lönsamhet. Projektet kan utformas efter förebild i Jönköpings län (Lövsuccé 2.0 i landskap och företag). Biosfärområde Vindelälven-Juhtatdahka och/eller Vilhelmina Model Forest kan med fördel användas som försöksområden.

Rekommendation till Skogsstyrelsen och länsstyrelsen att fortsätta pågående arbete med grön infrastruktur.

Ambition inom Skogsprogram Västerbotten är att samla skogsbrukets aktörer, forskare, representanter för FSC och PEFC, och myndigheter för att diskutera hur man kan utveckla och öka den naturvårdande skötsel i frivilligt avsättningar, samt incitament för detta.

Rekommendation till skogsbrukets aktörer att öka den naturvårdande skötseln i sina frivilliga avsättningar.

Rekommendation till länsstyrelsen och Skogsstyrelsen att fortsätta och utveckla pågående arbete med naturvårdande skötsel och restaurering i formellt skyddade skogar och länets vattenmiljöer.

Rekommendation till i första hand Kulturdepartementet och skogsbolagen, i andra hand Riksantikvarieämbetet och Skogsstyrelsen, att tillskjuta medel för att länsstyrelsen och Skogsstyrelsen ska kunna återuppta fackmässiga inventeringar av lämningar i den västerbottniska skogen.

Att bidra till en minskad konfliktnivå mellan skogsbruk och naturvård

Ambition inom skogsprogram Västerbotten är att arrangera en konferens om skogsbruk och biologisk mångfald i norra Sverige – för ökad kunskap, förståelse, trygghet och tillit mellan aktörer som har vitt skilda åsikter i denna fråga. Eventuellt kan det bli fler konferensen om konfliktfyllda frågor om behov uppstår, t.ex. en konferens om kolbalanser i skogen.

Fokusområde 2: Mångbruk av skog för fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet

Att stimulera ett ökat företagande genom mångbruk

Ambition inom Skogsprogram Västerbotten är att arrangera ett möte (match making-event) för företag från olika näringar och branscher, skogsmuseer m.fl. med syfte att främja nätverkande, samverkan, gemensamma idéer och innovation, dvs. mångbruk i skogen.

Rekommendation till Region Västerbotten, turistdestinationerna i länet och besöksnäringens företag att samarbeta för att Västerbotten ska bli ett föredöme som en hållbar destination. Det handlar bland annat om hållbar produktutveckling, paketering, exportmognad och att styra turistflöden.

Rekommendation till länets kommuner att inkludera besöksnäring och friluftsliv i den kommunala översiktsplaneringen för att styra turistflöden och därmed undvika slitage på känsliga platser, konflikter, nedskräpning etc. Markägare, aktörer inom friluftsliv och besöksnäring bör involveras i detta arbete, liksom rennäringen.

Rekommendation till kommuner att i samverkan med besöksnäringen ta fram kommunala besöksnäringstrategier, bl.a. för att fördela besöksstrycket på ett bra sätt.

Ambition inom Skogsprogram Västerbotten är att samla representanter för skogliga företag och näringar, Region Västerbotten, kommuner och Arbetsförmedlingen för att diskutera samverkan och nya möjligheter till helårssysselsättningar genom att kombinera säsongsbetonade arbeten i olika branscher – kanske en "jobbpool" för skogliga jobb?

Rekommendation till alla skogliga näringar och företag att samverka för att locka fler kompetenta och engagerade människor till jobb i och med skogen i Västerbotten. Projektet kan med fördel utformas efter förebild, eller i samverkan med, LRF:s och Gröna Arbetsgivares projekt "Jobba grönt". Aktörerna kan också fortsätta arbeta med Skogskollo, ett koncept som har utvecklats i Västerbotten och handlar om att ge unga tjejer möjlighet att testa skogssektorn och kvinnor inom skogssektorn att berätta om vad de gör/arbetar med.

Att bidra till en minskad konfliktnivå mellan olika näringar

Ambition inom skogsprogram Västerbotten är att arrangera möten mellan olika näringar – för ökad kunskap, förståelse, trygghet och tillit.

Att verka för en ökad förädlingsgrad i länet

Uppmaning till parterna som ansvarar för den regionala livsmedelsstrategin att i samverkan med bärföretag, forskare, Region Västerbotten och länsstyrelsen utveckla en strategi för ökad lokal förädling av skogsbär i Västerbotten.

Rekommendation till parterna som ansvarar för den regionala livsmedelsstrategin att samla representanter från samebyar och besöksnäringen, inklusive företag som arbetar med matupplevelser, för att diskutera hur ett samarbete skulle kunna se ut och utvecklas mellan näringarna.

Rekommendation till parterna som ansvarar för den regionala livsmedelsstrategin att i samverkan med samebyar, forskare, Region Västerbotten och länsstyrelsen utveckla en strategi för ökad lokal förädling av renprodukter.

Rekommendation till Skogsmuseet att utveckla sin regionala och nationella roll som neutral arena för kunskap, upplevelser och resurs för besöksnäring och friluftsliv. Ett exempel kan vara att hjälpa företag att utbilda guider, visa på vilka värden som finns i ett område och att informationen i berättelserna kvalitetssäkras.

Att främja jämställdhet och integration (av utrikes födda)

Rekommendation till alla skogliga näringar och verksamheter, Skogslänet Västerbotten, länsstyrelsen, Skogsstyrelsen och Region Västerbotten att kraftfullt jobba för en ökad jämställdhet i alla skogliga näringar och verksamheter genom att implementera, utvärdera och efterfråga ett jämställdhetsperspektiv.

Rekommendation till Skogslänet Västerbotten att genomföra den revision som föreslås i JämLYS av skogssektorn i Västerbotten 2019, samt att motivera fler att skriva under avsiktsförklaringen för jämställd skogssektor i Västerbotten.

Rekommendation till skogliga aktörer, myndigheter, universiteten, muséer m.fl. att jobba för integration och använda skogen och skogens kulturmiljö som integrationsarena. Kanske göra en egen regional variant/satsning av "Gröna jobb"?

Fokusområde 3: Innovationer och förädlad skogsråvara i världsklass

Att ta tillvara länets träbyggnadspotential

Ambition inom Skogsprogram Västerbotten är att medfinansiera en konferens om bostadsbyggande i trä som Skellefteå kommun arrangerar, samt att medfinansiera utbildningspaket för kommuner framtaget inom Trästad Sverige för att fler kommuner ska inspireras och få ökad kunskap.

Ambition inom Skogsprogram Västerbotten är att tillsammans med Träbransch Norr, Träcentrum Norr, Umeå universitet, Sveriges lantbruksuniversitet och Luleå tekniska universitet arrangera ett möte (match making-event) där företagare och forskare kan mötas för dialog om ny kunskap och utvecklingsmöjligheter.

Rekommendation till Träcentrum norr LTU att utreda förutsättningarna för och främja en mer diversifierad sågverksproduktion, med nischade mindre sågverk och en utvecklad samverkan mellan de små och medelstora nischade sågverken.

Att stödja skogsteknisk utveckling

Ambition inom Skogsprogram Västerbotten är att, tillsammans med Skogstekniska klustret och SLU, anordna en exkursion med fokus på maskinutveckling för att minimera markskador i samband med avverkning och skogsskötselåtgärder.

Att verka för ökade satsningar på forskning och utveckling

Rekommendation till de aktörer (bl.a. SLU, Skogforsk, RISE, Skogstekniska klustret) som samverkar för att tydliggöra norra Sverige som ett världsledande nav för skoglig forskning och innovation att intensifiera detta arbete.

Rekommendation till universitet, forskningsinstitut, skogsindustri och myndigheter att verka för ökade satsningar på forsknings- och utvecklingsinsatser inom bioekonomi, cirkulär ekonomi och genetik, bland annat genom att stärka kopplingen mellan forskning, innovation, affärsutveckling och praktisk användning, samt samordnade insatser för att attrahera tillväxtkapital.

Fokusområde 4: Hållbart brukande och bevarande av skogen som en profilfråga i svenskt internationellt samarbete

Att värna ett aktivt och hållbart norrländskt skogsbruk i ett europeiskt policysammanhang

Rekommendation till Region Västerbotten och länsstyrelsen att samverka med North Sweden European Office och de andra norrlandslänen för att bevaka EU-policy, vara aktiva på den europeiska policyskapande arenan, och visa på fördelarna med, och värna, ett aktivt norrländskt skogsbruk.

Att lyfta fram innovativa och högförädlade produkter och tjänster på en internationell marknad

Rekommendation till Region Västerbotten och länsstyrelsen att samverka med North Sweden European Office, de andra norrlandslänen, näringsliv, akademi och Finland för att marknadsföra skogliga kunskaper, bioekonomiska innovationer och produkter.

Att verka för internationellt samarbete kring hållbart skogsbruk och mångbruk i skogen

Ambition inom Skogsprogram Västerbotten är att bjuda in till workshops för att fortsätta utveckla, bredda och fördjupa temaområdenas rapporter, bland annat genom att analysera hela värdekedjor med hjälp av Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling.

Rekommendation till alla skogliga aktörer i Västerbotten att analysera sina verksamheter och värdekedjor med hjälp av Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling.

Rekommendation till alla skogliga aktörer, länsstyrelsen, Skogsstyrelsen och Region Västerbotten att verka för internationellt samarbete kring hållbart skogsbruk och mångbruk i skogen, och stärka Västerbottens roll för samarbete inom Barents och Arktis.

Rekommendation till alla skogliga aktörer, inklusive myndigheter och forskningen, att söka samarbete med, och göra insatser och försök i, Biosfärområde Vindelälven-Juhtatdahka och Vilhelmina Model Forest, vilket kan innebära en större exponering av västerbottniska skogar, skogliga näringar och verksamheter, både i Sverige och internationellt. Dessa insatser och försök kan gärna göras som internationella samarbeten, t.ex. jämförande försök/studier i flera biosfärområden i olika länder.

Fokusområde 5: Ett kunskapskliv för ett hållbart brukande och bevarande av skogen

Att kraftsamla för att göra Västerbotten till ett skogsälskande län

Ambition inom Skogsprogram Västerbotten är att samla alla skogliga aktörer för en gemensam kampanj med rubriken "Mer folk i skogen och mer skog i folket".

Ambition inom Skogsprogram Västerbotten är att samla och sprida information om den västerbottniska skogen och dess värden, näringar och verksamheter via skogsprogrammets webbplats, sociala medier, nyhetsbrev, möten av olika slag, samt media.

Ambition inom Skogsprogram Västerbotten är fortsätta utveckla, bredda och fördjupa temaområdenas rapporter. Det ska ske genom att tillsammans med övriga regionala skogsprogram i norra Sverige ta fram mer tillförlitlig statistik om skogen, skogliga näringar och verksamheter. Statistiken ska så långt det är möjligt vara uppdelad på kommunnivå, på bransch- och yrkesnivå, samt spegla de skogliga näringarnas sammansättning beaktande jämställdhet och mångfald.

Skogsprogrammet kommer också att bjuda in till nya workshops för att analysera hela värdekedjor med hjälp av Agenda 2030.

Rekommendation till länets grund- och gymnasieskolor att låta eleverna vistas mer i skogen under skoltid, både under vanliga lektioner och friluftsdagar.

Rekommendation till universitet, myndigheter och muséer att skapa digitala plattformar/tipsregister och starta projekt som möjliggör för privatpersoner att bidra med sin kunskap och sina observationer till kunskapsuppbyggnad, forskning och miljöövervakning om natur- och kulturmiljöer, biologisk mångfald etc. i Västerbottens skogar (medborgarforskning).

Rekommendation till muséer i Västerbotten att skapa intressanta berättelser om våra skogar och erbjuda guidningar i natur- och kulturmiljöer kopplade till skogens värden och näringar.

Rekommendation till skogsmuseerna i Västerbotten att utveckla sin verksamhet för att kunna fungera som arenor för besöksnäring och skolor, men också för diskussioner om skog.

Rekommendation till skogsnäringens aktörer (skogsbruket, träindustrin, skogstekniska företag och processindustrin) att skapa besöksnoder och bjuda in allmänheten till informationsdagar.

Rekommendation till skogsnäringens aktörer att fortsätta och utveckla samverkansorganet Mera Skog i Västerbotten för att öka kunskaperna om, och intresset för, skogen och alla dess värden hos lärare och elever i skolan, från förskola till gymnasium, studie- och yrkesvägledare, lärarstuderande och beslutsfattare.

Rekommendation till skogsnäringens aktörer att utöka rådgivningen för att nå skogsägare som inte är aktiva om vikten av att informera sina barn och barnbarn om fastigheten, t.ex. när det gäller utbildningar om skogsskötsel och förhållningssätt inför generationsskifte.

Rekommendation till länets samebyar och Svenska samernas riksförbund (SSR) att öka sina informations- och utbildningsinsatser för att synliggöra och öka kunskapen om rennäringen och den samiska kulturen.

Rekommendation till intresseorganisationer som t.ex. Jägareförbundet, Riksjägarna, Sportfiskarna, Hembygdsrörelsen, naturskyddsorganisationer och friluftorganisationer, att intensifiera sitt arbete med att skapa aktiviteter som hjälper människor med liten vana att komma ut i skogen för att upptäcka och inspireras av sin natur- och kulturmiljö.

Att utveckla skogliga utbildningar som är attraktiva för både kvinnor och män

Ambition inom Skogsprogram Västerbotten är att arrangera ett möte för att diskutera skogsnäringens utbildningsbehov, och universitetens, vuxenutbildningarnas och gymnasieskolornas utbildningsutbud – hur behov och utbud matchar varann, samt nya utbildningar/utbildningsmodeller som kan locka både kvinnor och män.

Rekommendation till skogsnäringens aktörer att öka sin samverkan med universitet, vuxenutbildningar och gymnasieskolor för att få sina kompetensförsörjningsbehov bättre tillgodosedda.

Rekommendation till universitet, naturbruksgymnasier med flera utbildande institutioner att analysera utbildningssystemet för att identifiera kompetensgap kopplade till utvecklingen av bioekonomin och det hållbara cirkulära samhället.

Ambition inom Skogsprogram Västerbotten är att arrangera ett möte för att diskutera besöksnäringens och livsmedelsnäringens utbildningsbehov, och universitetens, vuxenutbildningarnas och gymnasieskolornas utbildningsutbud – hur behov och utbud matchar varann, samt nya modeller för att rekrytera och utbilda studenter.

Rekommendation till Region Västerbotten och besöksnäringens aktörer att öka sin samverkan med universitet, vuxenutbildningar och gymnasieskolor för att få sina kompetensförsörjningsbehov bättre tillgodosedda.

Att främja ett nära samarbete mellan universitet, näringsliv, myndigheter och civilsamhälle

Ambition inom Skogsprogram Västerbotten är att kartlägga, samla och kommunicera vad det finns för forsknings- och utvecklingsverksamhet i norra Sverige (testbäddar, innovationskluster, forsknings- och utvecklingsprojekt mm). Förhoppningsvis kan denna åtgärd också bidra till bättre koppling mellan forskning och utveckling och industriproduktion.

Ytterligare insatser för att skapa förutsättningar för en utveckling av bioekonomin

Önskemål riktat till Sveriges regering, departement och Riksdag att genomföra förslagen i den parlamentariska landsbygdskommitténs slutbetänkande *För Sveriges landsbygder – en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd (SOU 2017:1)*.

Bilaga 2: Ett län med många värdefulla skogar

Västerbotten har mycket skog och rymmer många skogar. Dessa skogar är dominerade av tall, gran och björk, medan trädslag som asp, sälg, rönn, gråal och klibbal oftast bara utgör mindre inslag i skogslandskapet. Det är träden som definierar ett område som skog, men även områden som normalt är trädbevuxna men tillfälligt står utan träd, t.ex. kalhyggen eller brandområden, räknas som skog. Till skogen räknas också de lavar, mossor, svampar, kärlväxter, insekter, fåglar, däggdjur och andra organismer som är knutna till träden och skogsmarken.

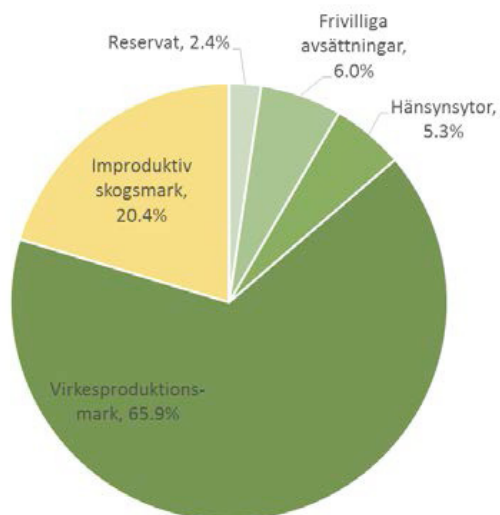
Skogens historia

Skogen har i alla tider spelat en avgörande roll för människorna i Västerbotten. Tecken på det är forn- och kulturlämningar i skogsmark som t.ex. fångstgropar, gravar, renvallar, kåtatomter, tjärdalar, kolbottnar, skogshuggar- och flottarkojor, cykelstigar, samt lämningar från det tidiga skogsbruket och flottningsepoken. Från början var brukandet av skogen extensivt och lokalt, men med start på 1700-talet och framför allt under 1800-talet började skogen brukas mer intensivt och över större områden. I kustlandet anlades järnbruk som tog sitt järn från södra Sverige och utnyttjade kol som producerades lokalt. Tjärbränningen tog fart och stora mängder lövved brändes till pottaska eller kalium-karbonat om användes vid tillverkning av glas och såpa samt för färgning av textilier. Sågverksindustrin växte fram och blev en stor exportnäring för Västerbottens län under 1800-talet. På 1700-talet började också länets vattendrag användas för att flotta timmer, vilket var en nyckel till att börja bruka inlandets skogar.

Under den tidiga sågverksepoken var det bara de grövsta tallarna som var intressanta och avverkades. När pappers- och massaindustrin växte fram i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet kunde alla dimensioner och kvalitéer tas till vara och skogsbruket blev mer omfattande. Från början dominerade blädningshuggningar. Resultatet blev allt glesare skogar. För att gynna tillväxten i skogen och förbättra virkesförsörjningen till skogsindustrin övergick man därför på 1940-talet till trakthyggesbruk med avverkning av hela skogsbestånd, i kombination med dikning, plantering, röjning och gallring.

Skogens nutid

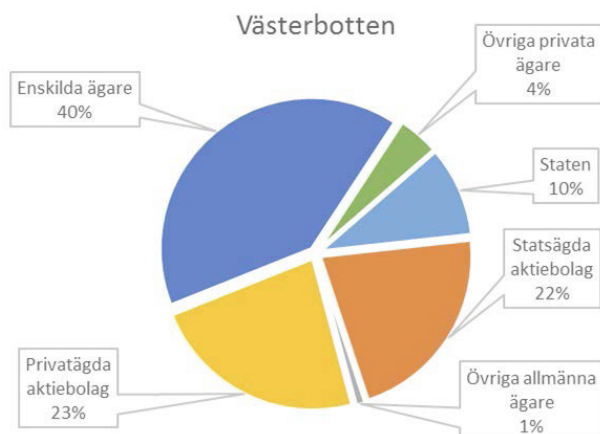
Skogsmarksarealen i Västerbotten uppgår idag till 3 866 tusen hektar, vilket innebär att ungefär 70 procent av länets yta är skogsmark. Av detta räknas 3 079 tusen hektar (ca 80 procent) som produktiv skogsmark där skogsproduktionen överstiger 1 skogskubikmeter per hektar och år. Den del av den produktiva skogsmarken som i huvudsak används till virkesproduktion uppgår till ca 2 550 tusen hektar, vilket motsvarar ca 66 procent av skogsmarken i Västerbotten. Övrig skogsmark är impediment (ca 20 procent) och skog som i något avseende används till naturvård, dvs nationalpark, reservat, naturvårdsavtal, biotopskyddsområden, frivilliga avsättningar och hänsynsytor (ca 14 procent; observera att här finns viss risk för överlappande arealer).

Figur 1. Procentuell fördelning av skogsmarken i Västerbotten på improduktiv (gult) och produktiv skogsmark (grönt), där den produktiva skogsmarken är uppdelat på naturvård (reservat, frivilliga avsättningar och hänsynsytor) och virkesproduktion (data sammanställt från SKA-15 och Riksskogstaxeringen).

Tillväxten på produktiv skogsmark i Västerbotten har ökat från ca 8 miljoner m³sk/år på 1970-talet till ca 11 miljoner m³sk/år i dag. Tillväxten på virkesproduktionsmark i Västerbotten är ca 9 miljoner m³sk/år och den årliga avverkningspotentialen är 7–8 miljoner m³sk.

Enskilt ägande utgör den största ägandeformen i Västerbotten baserat på arealandel och uppgår till 40 procent av den produktiva skogsmarksarealen. Andra ägandeformer inkluderar privatägda aktiebolag (23 procent), statsägda aktiebolag (22 procent) och staten (10 procent). I de flesta fall (63 procent) bor ägaren/ägarna i samma kommun som brukningsenheten, medan 29 procent av brukningsenheterna är utboägda och 8 procent är delvis utboägda. Antalet skogsägare i Västerbotten har också minskat de senaste tio åren från 24 450 (2007) till 23 164 (2017).

Figur 2. Arealandel produktiv skogsmark i Västerbotten uppdelat på ägarklass (sammanställt från Skogsstyrelsens statistikdatabas).

Siffrorna i ovanstående redovisning är hämtade ur rapporten: Axelsson, Petter (2019). *Kunskapsunderlag för regionala skogsprogram i norr. Future Forests Rapportserie 2019:1*

Skogsnäringen är en basnäring

Skogsnäringen (skogsbruk, träindustri, skogsteknisk industri och skogsindustri) är sedan länge, och så även idag, en basnäring i Västerbotten. Den omsätter flera miljarder kronor varje år och sysselsätter och försörjer flera tusen personer i länet, varav många i länets glesbygder. När det gäller skogsindustrin så handlar det framför allt om arbetstillfällen vid kusten, medan skogsteknikföretagen

och träindustriföretagen skapar arbetstillfällen i hela länet. Träindustriella företag som t.ex. sågverk, hyvlerier, komponenttillverkare, hustillverkare och snickerier, finns i alla kommuner i Västerbotten och ca 95 procent av dessa företag är lokaliserade på landsbygden. Till exempel finns sju lokala träindustrier i Norsjö, vilka utgör grunden för en fungerande lokal, kommunal och kommersiell service på orten. I Vindelns kommun arbetar hela tolv procent av invånarna på något av ortens skogstekniska företag.

Skogsnäringen är numerärt sett långt ifrån en jämställd bransch. Nationell statistik från 2015 visar att en knapp tredjedel av studenterna på jägmästarprogrammet var kvinnor, på skogsmästarprogrammet var andelen kvinnor 20 procent. Statistik från 2017 visar att 20 procent av eleverna på naturbruksgymnasiets skogliga inriktning var tjejer. Av de som arbetar i skogsnäringen idag är ca 84 procent män. Historiskt sett har ägande av skog och mark också varit förbehållet män. Fram till 1921 stod kvinnor och deras eventuella tillgångar under fäders eller makars förmyndarskap. Sedan 1950-talet har kvinnor haft samma formella rättigheter som män att äga skog. Kvinnors skogsägande har också ökat markant, framförallt genom arv där ägandet delas med andra familjemedlemmar, men fortfarande är skogsägarna i Västerbotten idag till övervägande del män (63 procent). Denna fördelning är densamma som för tio år sedan.

Det finns fortfarande också andra avgörande skillnader i kvinnors och mäns skogsägande. Män förvärvar till exempel oftare än kvinnor skogsfastigheter genom släktköp och män äger generellt också större skogsfastigheter. Vidare har män som äger skog i högre grad än kvinnor skoglig utbildning och de har oftare huvudansvaret för de beslut och det arbete som hör till skogsfastigheten. Den bild som framträder är att kvinnor är mer passiva i sitt skogsägande än män. Det brukar inte sällan förklaras genom hänvisningar till kvinnorna själva och deras bristande intresse för skog. Forskning visar dock att frågan framförallt handlar om att inte kvinnor har samma förutsättning som män att vara aktiva skogsägare. När det har varit män som antagits äga och bruka skog så gör det i sin tur att kvinnors skogliga erfarenheter, kunskaper och arbete har osynliggjorts. För att alla ska kunna vara aktiva skogsägare behövs de skogliga tjänsterna från både myndigheter och privata aktörer anpassas så att de inte varken utesluter kvinnor eller män.

Mångbruk av skog

Mångbruk av skogen innebär att skogen nyttjas till mer än virkesproduktion. Mångbruk i och av skog har en lång tradition i Västerbotten och handlar om att skapa nytta för oss människor, såväl kommersiell nytta som icke-kommersiell nytta. Det betyder att mångbruk inkluderar skogliga näringar som rennäring, besöksnäring och livsmedelsnäring med sin bas i skogen. Men mångbruk i skogen omfattar också verksamheter och värden som till exempel rekreation, biologisk mångfald, skogen som kolsänka och vattentäkt, samt forn- och kulturlämningar.

I Västerbotten finns sex fjällsamebyar och en skogssameby som bedriver rennäring och nyttjar Västerbottens inland och kust för vinterbete. Den naturbaserade turismen består av aktivitets- och guideföretag, samt boenden, restauranger och uthyrningsverksamhet. Det finns också en omfattande livsmedelsproduktion och -förädling som omfattar allt från bär, svamp och andra växter, till kött från ren och vilt av olika slag, och fisk. Merparten av de firmor och företag som finns inom dessa näringar är småskaliga, men tillsammans skapar de många arbetstillfällen och många andra värden, inte minst i länets landsbygder. Möjligheterna till utveckling inom dessa näringar bedöms också vara mycket stor. Till detta ska också läggas ett omfattande friluftsliv i länets skogar med bland annat jakt och fiske, bär- och svampplockning, vandring, skidåkning och cykling, vilka var för sig och tillsammans bidrar till hälsa och välbefinnande för länets invånare såväl som för besökare.

Skogens framtid

Idag finns det några globala megatrender som har stor påverkan på den västerbottniska skogen och skogssektorn. En växande världsbefolkning och klimatförändringar är två av dem. En växande befolkning med ökade anspråk på ekonomisk tillväxt och välbefinnande konsumerar mer, vilket hittills har inneburit att jordens naturkapital (biologisk mångfald och ekosystemtjänster) har minskat och koldioxidhalten i atmosfären har ökat. Det finns idag en bred insikt om att denna utveckling inte är hållbar och att fortsatt ekonomisk tillväxt måste frikopplas från aktiviteter och råvaror som leder till förstörda ekosystem, minskad biologisk mångfald och eskalerande klimatförändringar.

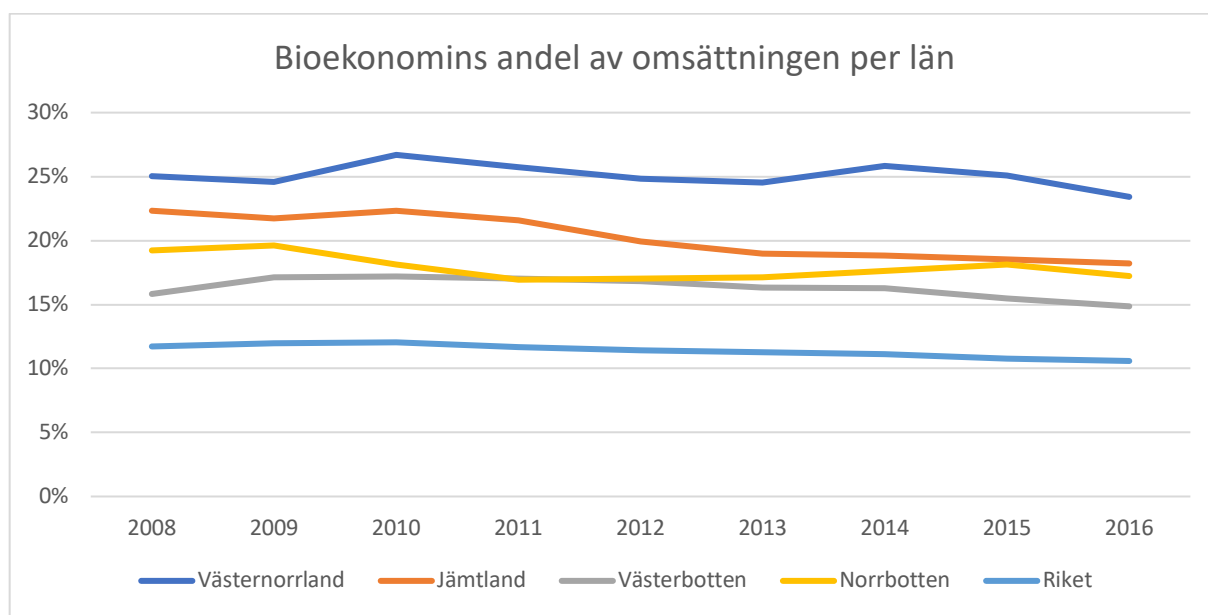
Bioekonomi

Det är här den biobaserade ekonomi (bioekonomin) kommer in, det vill säga utveckling av en ekonomi som bygger på ett hållbart utnyttjande av förnybara resurser. Förväntningarna på bioekonomin är höga, bland annat förväntas en utveckling av bioekonomin: mildra klimatförändringarna; minska användningen av fossilbaserade råvaror; öka Sveriges självförsörjningsgrad av bränslen och energi; främja en mer resurseffektiv cirkulär ekonomi baserad på hållbar användning av ekosystemtjänster från land och vatten; förbättra den ekonomiska och miljömässiga hållbarheten i primärproduktions- och förädlingsindustrin och därmed öka dessa sektors konkurrenskraft och lönsamhet; samt skapa ekonomisk tillväxt och sysselsättning i glesbefolkade regioner.

Bioekonomins andel av omsättningen i alla branscher har minskat något både i Sverige som helhet och i alla de fyra nordligaste länen om vi jämför åren 2008 och 2016 (se Figur 1). Förändringarna är dock små och genomsnittet över samma tidsperiod är 11% för riket som helhet medan det varierar mellan 25% i Västernorrland, vilket är den högsta andelen i hela landet, och 16% i Västerbotten. Jämtland ligger på ett genomsnitt om 20% och i Norrbotten är motsvarande siffra 18%.

Bioekonomins andel av totala omsättningen kommer till absolut största del från marknadsproduktion av varor.

Den viktigaste naturresursen för bioekonomin i Sverige är skogen. Ungefär två tredjedelar av det totala förädlingsvärdet år 2016 kommer från värdekedjan som påbörjas med skogsbruket. Skogen är en viktig insatsvara för sågverk, massa- och pappersbruk samtidigt som restprodukterna i form av trädbränslen är viktigt som energikälla för el- och värmeproduktion. Produkterna som skapas från sågverk är i sin tur viktiga för träindustrin samt tillverkning av möbler, infrastruktur och byggnader. Trots att skogssektorn stod för den största delen av förädlingsvärdet är det livsmedelsindustrin som är den enskilt viktigaste näringen för bioekonomin. Under år 2016 bidrog den med 17 procent av bioekonomins förädlingsvärde.

Figur 1: Bioekonomins andel av omsättningen per län (SCB, bioekonomi_tabeller_190124.xlsx)

Stora möjligheter och framtidstro

En utvecklad bioekonomi med ökad efterfrågan på förnybar skogsråvara innebär utan tvekan stora möjligheter för ett skogsrikt län som Västerbotten med en lång tradition av skogsnäring, starka företag, och en omfattande och i delar världsledande forsknings-, utvecklings- och utbildningsverksamhet på flera universitet och forskningsinstitut. Dessa möjligheter avspeglas också i en framtidstro inom framför allt skogsnäringen. SCA bygger till exempel en ny pappersmaskin för tillverkning av kraftliner vid sitt pappersbruk Obbola i Umeå kommun för 7,5 miljarder kronor. Produktionen ökar därmed från dagens 450 000 ton kraftliner till 725 000 ton årligen för att möta en förväntad ökning av efterfrågan på förnybara förpackningar.

Framgången i dagens skogsbaserade värdekedja bygger till stor del på den täta symbiosen mellan olika aktörer. De flesta sidoströmmar nyttjas redan i olika sammanhang. Den framtida utvecklingen och möjligheten att nyttja den innovationspotential som sidoströmmarna ger bygger på att värdekedjan optimeras och att ny teknik och nya innovationer snabbt tas tillvara av regionens aktörer. I många fall kommer sidoströmmarna att behöva nyttjas nära råvarukällan då logistikkostnaderna för att förflytta materialet är höga. Detta är ett incitament för att öka vidareförädlingsgraden i regionen.

Utmaningar och hinder

Ett varmare klimat kan direkt påverka både skogsbruket och övriga näringar och intressen i skogen. Det kan leda till ökad tillväxt i de västerbottniska skogarna, samtidigt kan det innebära ökad förekomst och utbrott av skadegörare, stormar, torka, brand, samt negativa konsekvenser för skogslandskapets biologiska mångfald och vattenhushållning.

En utvecklad bioekonomi innebär också en del utmaningar. En fråga är hur skogsmarken och skogsråvaran ska räcka till allt. En annan fråga är hur virkesproduktion och avverkningar ska kunna ökas samtidigt som biologisk mångfald och skogens ekosystemtjänster värnas och miljömålen nås. Idag råder brist på flera skogliga strukturer som är viktiga för den biologiska mångfalden i skogslandskapet, t.ex. äldre barrskog, äldre lövrik skog och hård död ved. En tredje fråga är hur skogsbruket ska kunna intensifieras utan att det påverkar andra skogliga näringar och verksamheter, dvs. mångbruket av och i våra skogar, på ett negativt sätt.

Det finns också en del hinder som kan sätta käppar i hjulet för en utvecklad bioekonomi i Västerbotten, bland annat brist på arbetskraft och kompetens. För hundra år sedan bodde de flesta människor i Sverige och i Västerbotten på landsbygden. Idag är det tvärtom. Trenden i Västerbotten och i större delen av världen är också en fortsatt urbanisering som innebär att landsbygdens befolkning kommer att vara lika stor som idag eller minska, och att städerna kommer att fortsätta växa. På så sätt har det urbana blivit norm och många människors intressen, värderingar och attityder utgår från det som är viktigt i städer, snarare än det som finns och händer på landsbygden.

Denna utveckling upplevs som problematisk av människor som tycker att skogens värden, näringar och verksamheter är viktiga. Idag är många allvarligt bekymrade över att en allt större del av svenskarna, och deras företrädare politikerna, har ett svagt intresse för, bristfällig kunskap om, liten erfarenhet av och egentligen ingen naturlig relation till landsbygden, naturen eller skogen. Det finns också en uttalad oro – framför allt inom skogsnäringen, men även inom besöksnäringen och livsmedelsnäringen – för att det är svårt idag och kommer att bli allt svårare att rekrytera människor kunskap och vilja att jobba inom skogliga näringar. Ansökningarna till utbildningar som kan leda till skogliga jobb har sjunkit dramatiskt de senaste åren. En allt mindre rekryteringsbas kan både innebära brist på arbetskraft inom skogliga näringar och minskad innovationstakt.

Vad som behövs för att vända den negativa trenden för landsbygden har utretts grundligt av den parlamentariska landsbygdskommitténs som också gav 75 förslag på insatser och åtgärder i sitt slutbetänkande *För Sveriges landsbygder – en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd (SOU 2017:1)*. Mängden arbetstillfällen är en faktor som gör att människor väljer att stanna i eller flytta till ett område. Andra faktorer som gör att människor tycker att en plats är en attraktiv och god livsmiljö är t.ex. tillgång till utbildning, fungerande infrastruktur och transporter, offentlig och kommersiell service och omsorg, samt en diversifierad arbetsmarknad. Ett områdes attraktivitet handlar också om tillgången till mötesplatser, utbudet av kultur-, fritids- och föreningsliv, samt naturupplevelser. Att kvinnor och män, inrikes och utrikes födda, har samma möjligheter till makt och inflytande, och att utvecklas privat och professionellt, är också förutsättningar för att fler människor ska vilja bo och verka i glesbefolkade områden och att företag ska ha en möjlighet att etablera sig där.

Vad som kan göras för att få unga kvinnor och män att välja utbildningar som kan leda till skogliga jobb, och fler kompetenta och engagerade människor att vilja jobba i och med skog, är inte lätt att veta. Men det finns en del idéer. Ett sätt kan vara att hjälpa människor att få en relation till skogen genom att göra intressanta och spännande saker tillsammans i skogen. Ett annat sätt kan vara att reformera de utbildningar som kan leda till skogliga jobb. Ett tredje sätt att säkerställa skogsnäringarnas framtida kompetensförsörjning kan vara att arbeta aktivt för ökad jämställdhet och integration i både utbildningar och de skogliga näringarna.